

Stadswerk

MAGAZINE VOOR PROFESSIONALS OP HET GEBIED VAN DE LEEFOMGEVING 05 2023

extra
VERLICHTING

(ON)GEWENST GEBRUIK
VAN DE OPENBARE RUIMTE

En hoe je het beter krijgt

PLANDELEN

Wandelen en zwerf-afval oprapen: nuttig én leuk

VAN DE STRAAT

Stadswerk-reeks samengebracht in een mooi boekje

ROTTERDAM

Laat glimp van toekomstige smart city zien

DRUGSDUMPINGEN

Een groeiend probleem in de openbare ruimte

Bewoners pakken
zwerfafval aan
- en dat is nog
leuk ook

Zwerfafval is een smet op onze mooie openbare ruimte. De aanpak ervan vraagt inzet van professionals, maar zeker ook van vrijwilligers. Een gemotiveerde groep kan (afval)bergen verzetten! Hoe krijg je de juiste motivatie en hoe voorkom je dat het botst met de wetten van de 'systeemwereld'?

Zelf doen!

foto: Jacques Tillmanns, Foto Focus

Samen vuilnis rapen zorgt vaak voor een blije, positieve stemming. In felgroen shirt 'Plandelman' Anton Damen.

Microbioloog Garrett Hardin publiceerde in 1968 een essay dat tot ver buiten zijn vakgebied veel invloed op het denken heeft gehad: *The Tragedy of the Commons* ('De tragedie van de meent'). In het kort werd deze boodschap eruit gedestilleerd: als er collectieve toegang is tot grond of goederen, zullen vroeg of laat commerciële motieven zorgen voor uitputting ervan. Ofwel: collectieven werken vaak niet goed.

Sinds die tijd zijn er op grond van dit essay heel wat initiatieven waarbij gemeenschapszin in het geding is weggezet als onhaalbaar of utopisch. Zeker ook in de openbare ruimte, want dat is in de aard een collectief domein. Sanctioneren c.q. handhaven zou effectiever zijn. Of privatiseren: ruimte niet meer openbaar toegankelijk maken. Dat roept associaties met een dystopische wereld op, een wereld waarin we niet willen leven.

Burgercollectieven in opkomst

Gelukkig zijn er ook andere, meer hoopvolle perspectieven. Zeker de laatste jaren mogen burgercollectieven zich in een groeiende belangstelling verheugen, vooral rond groene energie. De Volkskrant publiceerde er onlangs een uitgebreide beschouwing over.¹ Tine de Moor, hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) oppert daarin dat burgercollectieven juist veerkrachtige, effectieve organisaties kunnen zijn. Ze toont dat aan met onderzoek en laat zien dat eerder onderzoek 'pro' *The Tragedy of the Commons* soms onjuiste interpretaties heeft gegeven.

In Stadswerk magazine willen we ook graag bijdragen aan het inzicht dat burgercollectieven zeer effectief kunnen zijn in de openbare ruimte. Het aanboren van de juiste motivatie is daarbij essentieel en 'botsingen' met de wereld van professioneel beheer kunnen dat onder druk zetten.

Jan van der Borden in actie tijdens de Zero Mica World Cleanup Day.

(foto: Het VuilnisOproer)

We belichten twee burgerinitiatieven en laten ook een professional aan het woord.

Het VuilnisOproer, Amsterdam Nieuw-West

Het VuilnisOproer is een netwerk voor iedereen die zich bekommert om het afvalprobleem in stadsdeel Amsterdam Nieuw-West (165.000 inwoners) en er iets aan wil doen. Jan van der Borden is voorzitter en vertelt over het ontstaan ervan. 'Zelf zie ik Pinksteren 2020 als belangrijke eerste aanzet. We kwamen net uit een coronalockdown, met een prachtig lang week-einde en het Sloterpark als vuilnisbelt ("Slotervuilnisbelt") tot gevolg. Een week later startte ik hierover een online petitie met meer dan duizend handtekeningen in drie dagen. De tijd was kennelijk rijp voor iets opstandigs. Dat leek ook in het begin de verbindende factor tussen mensen - "we storten de stoep van de Stopera vol afval" - maar toen ik in 2021 voorzitter van het VuilnisOproer (VO) werd, heb ik

toch die koers iets gedraaid richting samenwerking (ook met de gemeente), omdat ik van mening ben dat daar meer mee bereikt wordt.'

Van der Borden was al langer bezig met initiatieven om de buurt schoner te krijgen, zoals een halfjaarlijks rondje om de Sloterpark om daar met een groep vrijwilligers zwerfafval op te ruimen ('RuimRondje Sloterpark'). Daardoor is er een soort werkwijze ontstaan, zoals onlangs bij het parkeerterrein van het Sloterparkbad: 'Gewoon een moment vaststellen om het schoon te maken, onder voorwaarde dat daarna het Sloterparkbad wel het onderhoud kan doen. Opkomst: meer dan dertig mensen; parkeerterrein in drie kwartier (in de stromende regen) schoon. Dat geeft een geweldig gevoel. En ik vind het ook erg leuk om sociale ondernemers te vinden voor "koffie in ruil voor zwerfvuil". De gesprekken die ik daarvoor voer maken de dag. Wij hebben al veertien plaatsen waar je fysiek beloond

wordt voor schoonmaken. Door dit soort zaken voelen mensen met als hobby “schoon” zich met elkaar verbonden en willen ze gedachten uitwisselen.’

BuurtBlikVangers

BuurtBlikVangers - mensen die de ogen, oren én neus zijn in de eigen buurt - spelen een belangrijke rol bij het VuilnisOproer. Ze zijn verenigd in een WhatsApp-groep en signaleren plekken en situaties

‘BuurtBlikVangers’ signaleren plekken en situaties waar actie gewenst is

waar actie gewenst is. Ze zijn daarmee als vanzelf ook uitstekende ambassadeurs. En ze denken na over oplossingen, zoals maaien over zwerfvuil, weeswinkelwagentjes, verbeteringen in het systeem van meldingen, etc. Het gehele VuilnisOproer bevat inmiddels ruim honderd leden. Dat is al veel, maar hoe meer hoe beter, vindt Van der Borden. ‘Meld je aan via www.vuilnisoproer.nl.’

Naast het verbinden van vrijwilligers is ook samenwerking met gemeente en stadsdeel onderdeel van de aanpak van het VuilnisOproer. ‘Inmiddels weet iedereen binnen het gemeentelijk apparaat dat we bestaan en dat er rekening met ons moet worden gehouden’, legt Van der Borden uit. ‘Ik spreek bijvoorbeeld met directeuren en gebiedsmakelaars, die direct zicht hebben op de werkvloer. Zij zijn echter gebonden aan besluiten van hogerop, die soms strijdig zijn met wat wij voorstaan. Dat een buurtgerichte aanpak soms beter werkt bijvoorbeeld.’ Dat laatste onderschrijft ook Nico Schoen, die actief is voor dit verband en voor dit en ander werk

onlangs tot Vrijwilliger van het Jaar werd uitgeroepen. ‘De systeemaanpak die veel overheden hanteren, werkt vaak niet voor kleine, specifieke situaties. Daar kunnen burgerinitiatieven dan uitkomst bieden. Daar komt bij dat de gemeente een jaar of vijf, zes geleden een reorganisatie heeft doorgevoerd om de afdeling Inzameling van Afval en Grondstoffen en de afdeling Reiniging los van elkaar te maken. Het is daardoor moeilijker voor deze afdelingen

om het werk op elkaar af te stemmen. Ze zijn er helaas nog steeds niet in geslaagd om dat op te lossen.’

Stadsdeelsecretaris Ilse Plasmeijer ziet ook de kracht van bewonersinitiatieven. ‘Veel bewoners willen zich graag inzetten voor de buurt of wijk om allerlei zaken te helpen verbeteren. Het VuilnisOproer is daar een goed voorbeeld van.’ En toch gaat samenwerking met de gemeente lang niet altijd goed, stelt Plasmeijer vast. ‘Veel overheden zijn “lineair” georganiseerd en hebben een vaste aanpak. Dat botst vaak met het dynamische karakter van een wijk en het wijkbeheer. Teamleiders kunnen geen ja zeggen als het initiatief buiten de kaders valt. Ik zou zeggen: geef ze meer ruimte om aan te sluiten op de wijkdynamiek.’

Plandelman

We verlaten Amsterdam Nieuw-West en gaan naar andere streken. Streken waar de Plandelman actief is. Plandelman is het alter ego van Anton Damen. “Plandelen”, legt Damen uit, ‘is een verbastering van

plogging - het Scandinavische fenomeen dat hardlopen combineert met zwerfafval rapen. Zo’n intervaltraining leek mij uitputtend, en alleen weggelegd voor de meest doorgewinterde sportievelingen onder ons. Een wandeltempo - plandelen - is veel laagdrempeliger. En iedereen kan het!’

Wat is de gedachte achter dit initiatief?

Damen: ‘Plandelmans missie is de opruimheld in ons allemaal te activeren. Zwerfafval is volksgergnis nummer 1, maar daarmee verdwijnt de ellende niet. Wél door het op te rapen - ook de rommel van een ander. Het eigenaardige is dat zwerfafval vervelend is, maar zwerfafval oprapen verrassend leuk. En verslavend. Dat merk ik steeds als ik met groepen op een Plandelsafari door de Urban Jungle ga - de deelnemers moet ik echt tot stoppen dwingen. De samenstelling is heel gevarieerd. De ene keer buurtbewoners of vmbo’ers of brugpiepers, de andere keer trainees, Zuidas-bankiers of autoverkopers. Sommigen beginnen met scepsis, als het een door de baas of personeelsfunctionaris bedacht teamuitje is, anderen vol energie. Maar zonder uitzondering zijn ze aan het eind van zo’n sessie bijna niet te stoppen. En de Plandelman-rap, een spontaan cadeautje van een muzikant uit Purmerend die over De 1ste Utrechtse Plandeldag las, die vinden ze ook allemaal leuk. Basisschoolleerlingen beginnen er soms zelfs spontaan op te breakdancen.’

‘Zwerfafval is vervelend, maar zwerfafval oprapen is verrassend leuk’

Poster om bekendheid te geven aan De 2de Utrechtse Plandeldag op 26 augustus 2023.

Altijd gespreksstof

Anton benadrukt ook het sociale aspect. 'Het leuke van plandelen is dat het lekker concreet is - je merkt direct jouw impact op de openbare ruimte en je omgeving. Al wandelend heb je altijd gespreksstof, met andere opruimers, maar ook met voorbijgangers en buurtgenoten. Het meetbare effect - een schone omgeving blijft langer schoon - is belangrijk, maar de toegenomen sociale cohesie in een buurt, straat of wijk is misschien wel een belangrijker wapenfeit.'
Damen is al jaren een overtuigd plandelaar. 'Voor mij begon het met één opge-raapt koffiebekertje. Daarna probeerde ik

elke dag ten minste drie voorwerpen van straat te vissen. Dat is behoorlijk uit de hand gelopen. Ik plandel elke dag wel wat, maar niet altijd even veel. Bijvoorbeeld een paar zakken als ik naar school, werk of supermarkt loop; daarvoor heb ik een minigrijpstok of een tuinhandschoen. Bij evenementen heb ik een grote grijper en een rol vuilniszakken. Gemiddeld haalt elke deelnemer in een uur een halve tot een hele zak vol op.'

Met veel deelnemers kan dat flink aantikken. 'Vorig jaar lukte het me duizend man te mobiliseren in Utrecht om op een dag

900 straten schoon te maken. Voor het vervolg, op zaterdag 26 augustus 2023, De 2de Utrechtse Plandeldag, durf ik de lat nog wat hoger te leggen. Dan hoop ik dat we met elkaar 2.000 straten, stoepen, steegjes, pleinen en paden halen. In september ga ik op de Utrecht Science Week met studenten en onderzoekers aan de gang, op hun terrein en met een wetenschappelijke insteek. En dan heb ik De 1ste Renkumse Plandeldag, met honderd straten als inzet, als tussendoortje achter de rug. En een PeukMeuk-event in Leidsche Rijn, Utrecht. Want op 1 juli worden in heel Nederland, en in twaalf andere landen, peuken geraapt en geteld. In aantallen is het sigarettensfilter *by far* het meest gevonden soort zwerfafval, dus dat wordt een astronomisch aantal. Bedoeling is dat "Den Haag" en "Brussel" daarvan door-drongen raken, en een verbod op het plastic bevattende filter op de politieke kaart komt. Want alleen plandelen is niet de oplossing. Als het statiegeldverhaal iets leert, is dat bronaanpak een zeer effectief middel is in de strijd.'

Eigenlijk altijd tevreden

Maar Plandelman wil positief afsluiten, en zegt: 'Plandelman is eigenlijk altijd tevreden. Kom ik op een vervuilde plek, dan was mijn inzet en aanwezigheid niet voor niets en kon ik het verschil maken. Is het er kraakhelder, dan stemt me dat weer zeer optimistisch en geniet ik extra. Het plandelglas is dus altijd halfvol. Maar echt tevreden is Plandelman natuurlijk wanneer er nergens meer iets te plandelen is, want dan kan-ie zijn tijd in een andere hobby stoppen.' 🌟

Noot

1. Samen sterk? Burgercollectieven lossen problemen op die de overheid laat liggen. De Volkskrant, 10 juni 2023.